

Sygn. akt I C 1562/19

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2023r.

Sąd Rejonowy w Kaliszu w I Wydziale Cywilnym, w składzie:

Przewodniczący: sędzia Michał Włodarek

Protokolant: Anna Dulas

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 23 października 2023r. w K.

sprawy z powództwa **A. M. (PESEL (...))**

przeciwko pozwanej **Z. P. (PESEL (...))**

o zapłatę

1. zasądza od pozwanej Z. P. na rzecz powódki A. M., dalszą ponad wynikającą z prawomocnego wyroku częściowego Sądu Rejonowego w Kaliszu z dnia 16 lipca 2021r. w sprawie o sygn. akt I C 1562/19, kwotę 7.625,00zł (siedem tysięcy sześćset dwadzieścia pięć złotych 00/00) wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 15 czerwca 2019r. do dnia zapłaty,
2. oddala powództwo w pozostałej części,
3. koszty zastępstwa procesowego znosi wzajemnie pomiędzy stronami,
4. nie obciąża w całości stron kosztami procesu.

sędzia Michał Włodarek

Sygn. akt I C 1562/19

UZASADNIENIE

W dniu 29 maja 2019r. powódka A. M. skierowała w stosunku do pozwanej Z. P. żądanie zasądzenia kwoty pieniężnej w wysokości 46.875,00zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia wniesienia powództwa do dnia zapłaty oraz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu tego kwalifikowanego pisma procesowego powódka wskazała, iż dochodzona kwota stanowi roszczenie o należny jej zachówek. Jednocześnie podniosła, iż jest spadkobierczynią ustawową po spadkodawcy M. P. (1), a w skład majątku spadkodawcy, po którym spadek w całości, na podstawie testamentu nabyła żona spadkodawcy – Z. P. wchodził udział stanowiący 1/2 część prawa współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej położonej w miejscowości K., gm. K., pow. (...), woj. (...), stanowiącej działki o nr (...) o łącznej pow. 0,0900ha, dla której prowadzona jest księga wieczysta (...). Powódka podała, że spadkobiercami ustawowymi M. P. (1) są poza powódką i pozwaną także dzieci spadkodawcy I. P., A. P. i M. P. (2). Wartość tego udziału powódka oznaczyła na kwotę 500.000,00zł, natomiast wielkość zachowku ustaliła na kwotę 46.875.00zł.

Postanowieniem Sądu Rejonowego w Kaliszu z dnia 24 czerwca 2019r. w sprawie o sygn. akt I C 1562/19, od którego zażalenie oddalono postanowieniem Sądu Okręgowego w Kaliszu z dnia 22 października 2019r. w sprawie o sygn. akt II Cz 451/19, nie uwzględniono wniosku powódki w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia.

Postanowieniami z tej samej daty zwolniono powódkę od kosztów sądowych w całości oraz nie uwzględniono wniosku w przedmiocie zawieszenia postępowania.

W piśmie procesowym z dnia 14 czerwca 2019r. powódka sprecyzowała roszczenie wskazując, iż stało się ono wymagalne w dniu 14 czerwca 2019r. i wniosła o zasądzenie od pozwanej odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia głównego liczonych od dnia 15 czerwca 2019r. do dnia zapłaty.

W odpowiedzi na pozew pozwana Z. P. uznała powództwo co do zasady, a ponadto co do wysokości w części, tj. co do kwoty 18.750,00zł i wniosła o jego oddalenie w pozostałym zakresie oraz o zasądzenie od powódki na jej rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu tego kwalifikowanego pisma procesowego pozwana zakwestionowała roszczenie powódki co do wysokości, tj. ponad uznaną część negując oznaczoną przez powódkę wartość substratu zachowku.

W piśmie procesowym z dnia 21 listopada 2019r. sprostowanym pismem procesowym z dnia 15 lipca 2021r. powódka wniosła o wydanie wyroku częściowego w zakresie uznanego przez pozwaną roszczenia i zasądzenia od pozwanej na rzecz powódki kwoty 18.750,00zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 15 czerwca 2019r. do dnia zapłaty.

Pozwana poparła wniosek wydania wyroku częściowego.

Postanowieniem z dnia 2 kwietnia 2020r. Sąd Rejonowy w Kaliszu w sprawie o sygn. akt I C 1562/19, na podstawie art. 177 § 1 pkt 1 kpc, zawiesił postępowanie w sprawie, które zostało podjęte postanowieniem tego Sądu z dnia 15 kwietnia 2021r.

W piśmie procesowym z dnia 21 czerwca 2021r. powódka dokonała zmiany jakościowej powództwa w ten sposób, że wniosła o zasądzenie od pozwanej na jej rzecz kwoty 62.500,00zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od kwoty 46.875,00zł od dnia 15 czerwca 2019r. do dnia zapłaty i od kwoty 15.625,00zł od dnia doręczenia stronie pozwanej pisma stanowiącego rozszerzenia powództwa do dnia zapłaty oraz w pozostałym zakresie podtrzymała dotychczasowe stanowisko w sprawie.

Wyrokiem częściowym Sądu Rejonowego w Kaliszu z dnia 16 lipca 2021r. w sprawie o sygn. akt I C 1562/19 zasądzono od pozwanej Z. P. na rzecz powódki A. M. kwotę 18.750,00zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 15 czerwca 2019r. do dnia zapłaty oraz nadano wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności.

W piśmie procesowym z dnia 27 grudnia 2021r. powódka wniosła o zasądzenie od pozwanej dodatkowo, ponad uwzględnioną wyrokiem częściowym, kwoty 6.000,00zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 15 czerwca 2021r. do dnia zapłaty, wskazując, iż wartość należnego jej zachowku wynosi 24.750,00zł.

W piśmie procesowym z dnia 5 października 2023r. powódka wniosła o zasądzenie od pozwanej dodatkowo, ponad uwzględnioną wyrokiem częściowym, kwoty 7.625,00zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia 15 czerwca 2021r. do dnia zapłaty, wskazując, iż wartość należnego jej zachowku wynosi 26.375,00zł.

W piśmie procesowym z dnia 11 października 2023r. pozwana wniosła o oddalenie powództwa ponad orzeczoną już kwotę 18.750,00zł.

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny.

Spadkodawca M. P. (1) był ojcem powódki A. M. oraz mężem pozwanej Z. P.. Poza powódką spadkodawca posiadał jeszcze troje dzieci I. P., A. P. i M. P. (2).

M. P. (1) zmarł w dniu 13 sierpnia 2014r.

Spadkobiercami ustawowymi M. P. (1) są jego żona – pozwana Z. P. oraz dzieci – powódka A. M. i jego synowie I. P., A. P. i M. P. (2).

Spadkodawca M. P. (1) sporządził testament.

Aktem poświadczenia dziedziczenia z dnia 3 stycznia 2019r. Rep. A nr 23/2019 Notariusz B. W., Kancelaria Notarialna w K. stwierdziła, iż spadek po M. P. (1), z mocy testamentu własnoręcznego z dnia 12 stycznia 2012r., nabyła w całości wprost jego żona – pozwana Z. P..

W związku z jego sporządzeniem przed Sądem Rejonowym w Kaliszu w sprawie o sygn. akt I Ns 589/19 toczyło się postępowanie w przedmiocie uchylenia aktu poświadczenia dziedziczenia z wniosku A. M. przy udziale uczestników postępowania I. P., M. P. (2), A. P. i Z. P., zakończone umorzeniem prawomocnym postanowieniem z dnia 4 marca 2021r.

(akt poświadczenia dziedziczenia k. 9-10, z akt SR w Kaliszu I Ns 589/19: akt notarialny k. 9-10, 32, 41-42, akt poświadczenia dziedziczenia k. 11-12, ekspertyza k. 131-165, postanowienie k. 211, przesłuchanie powódki A. M. k. 80-80v, k. 126-126v 00:06:38-00:13:56, przesłuchanie pozwanej Z. P. k. 80v-81, k. 126v 00:13:56-00:26:42)

W skład spadku po M. P. (1) wchodzi udział stanowiący 1/2 część prawa współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej położonej w miejscowości K., gm. K., pow. (...), woj. (...), stanowiącej działki o nr (...) o łącznej pow. 0,0900ha, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...). W dacie otwarcia spadku spadkodawca nie posiadał długów spadkowych, a ponadto innych składników majątkowych, oszczędności, czy też wierzytelności.

(zaświadczenie k. 83-84, przesłuchanie powódki A. M. k. 80-80v, k. 126-126v 00:06:38-00:13:56, przesłuchanie pozwanej Z. P. k. 80v-81, k. 126v 00:13:56-00:26:42)

Powódka A. M. jest całkowicie niezdolna do pracy oraz posiada ustalony na stałe od dnia 18 listopada 2014r. umiarkowany stopień niepełnosprawności.

(pismo ZUS k. 117, 211-212, orzeczenie o stopniu niepełnosprawności k. 118-119, orzeczenie lekarza orzecznika ZUS k. 120-121, dokumentacja medyczna k. 131-132, przesłuchanie powódki A. M. k. 80-80v, k. 126-126v 00:06:38-00:13:56)

Wartość udziału stanowiącego 1/2 część prawa współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej położonej w miejscowości K., gm. K., pow. (...), woj. (...), stanowiącej działki o nr (...) o łącznej pow. 0,0900ha, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr (...) według stanu na dzień otwarcia spadku, tj. na dzień 13 sierpnia 2014r. i cen aktualnych wynosi 211.000,00zł.

(opinia biegłego z zakresu szacowania nieruchomości k. 150-193, 290-310)

Powódka A. M. w chwili otwarcia spadku, tj. w dniu 13 sierpnia 2014r. z uwagi na rodzaj i charakter zdiagnozowanych u niej jednostek chorobowych, tj. stwardnienia rozsianego oraz zmian zwyrodnieniowo – dyskopatycznych wielopoziomowych kręgosłupa była całkowicie i trwale niezdolna do pracy z powodu naruszenia sprawności jej organizmu, a ponadto była niezdolna do wykonywania jakiegokolwiek pracy zarobkowej.

(opinia biegłego w dziedzinie ortopedii k. 230, 242-243, opinia biegłego w dziedzinie neurologii k. 266-267)

W dniu 3 czerwca 2019r. powódka wezwała pozwaną do zapłaty kwoty 46.875,00zł w terminie 3 dni od dnia doręczenia pisma.

(wezwanie do zapłaty k. 35-38)

Sąd uznał za przydatne do ustalenia stanu faktycznego opinią główne i uzupełniające sporządzone przez biegłych z zakresu szacowania nieruchomości oraz neurologii albowiem są one pełne, jasne, zrozumiałe, wyczerpujące

i kompleksowe oraz wewnętrznie spójne. Biegli w poszczególnych opiniach udzielili odpowiedzi na wszystkie postawione w tezach dowodowych pytania, sformułowania zawarte w treści każdej z opinii pozwalają na zrozumienie wyrażonych w nich ocen i poglądów oraz sposobu dochodzenia do nich, a ponadto biegli przedstawili metodę badawczą, materiał badawczy, na którym się oparli. Wnioski końcowe każdej z opinii są zwięzłe i precyzyjne, a ponadto wnioski tych opinii są logiczne i znajdują oparcie w przeprowadzonych przez biegłych badaniach i nie budzą zastrzeżeń, co do ich trafności w porównaniu z podanym w opinii materiałem badawczym.

Ponadto biegły ortopeda w sposób fachowy i rzeczowy ustosunkował się również do wszystkich zarzutów skierowanych w stosunku do opinii wypowiadając się szczegółowo w obszarze każdego zastrzeżenia odwołując się przy tym do dokumentarnego materiału dowodowego oraz reguł postępowania przy sporządzaniu takiego typu operatów.

Za wiarygodne należało uznać zaliczone w poczet materiału dowodowego dokumenty zgromadzone w postępowaniu, albowiem zostały one sporządzone przez uprawnione organy w ramach przysługujących im kompetencji, w sposób rzetelny i fachowy. Ich prawdziwość i autentyczność nie wzbudziła w ocenie Sądu wątpliwości.

Sąd Rejonowy zważył, co następuje.

Powództwo podlegało uwzględnieniu w części.

Obowiązek przedstawienia dowodów spoczywa na stronach (art. 232 kpc), a ciężar udowodnienia faktów mających dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie (art. 227 kpc) spoczywa na stronie, która z faktów tych wywodzi skutki prawne (art. 6 kc).

Zgodnie z zasadami procesu cywilnego ciężar gromadzenia materiału dowodowego spoczywa na stronach (art. 232 kpc, art. 3 kpc, art. 6 kc).

Jego istota sprowadza się do ryzyka poniesienia przez stronę ujemnych konsekwencji braku wywiązania się z powinności przedstawienia dowodów. Skutkiem braku wykazania przez stronę prawdziwości twierdzeń o faktach istotnych dla sprawy jest tylko to, że twierdzenia takie zasadniczo nie będą mogły leżeć u podstaw sądowego rozstrzygnięcia. Strona, która nie udowodni przytoczonych twierdzeń, utraci korzyści, jakie uzyskałaby aktywnym działaniem (por. wyrok s.apel w Białymstoku z dnia 28 sierpnia 2014r. w sprawie o sygn. akt I ACa 286/14, opubl. LEX nr 1511625).

Prawo spadkowe zapewnia członkom najbliższej rodziny spadkodawcy, zaliczonym do kręgu uprawnionych do zachowku, uzyskanie określonej korzyści ze spadku niezależnie od woli spadkodawcy, tj. choćby spadkodawca pozbawił ich tej korzyści przez rozrządzenia testamentowe lub dokonane darowizny.

Zgodnie z art. 991 § 1 kc uprawnionymi do zachowku są zstępni, małżonek oraz rodzice spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy.

Według tego przepisu uprawnionym do zachowku należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni – dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadął przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś sytuacjach – połowa wartości tego udziału. I to właśnie, co się uprawnionemu w myśl tego przepisu należy, stanowi zachówek, którego nie może on być pozbawiony wolą spadkodawcy, chyba że występują przesłanki do wydziedziczenia (art. 1008 – 1010 kc). W razie wydziedziczenia zstępnego jego zstępni są uprawnieni do zachowku, chociażby przeżył on spadkodawcę (art. 1011 kc).

W celu obliczenia zachowku należy najpierw określić udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku. Wyjść trzeba tutaj od ustalenia udziału, w jakim uprawniony byłby powołany do spadku z ustawy, przy czym przy operacji tej, zgodnie z art. 992 kc, uwzględnia się także spadkobierców niegodnych oraz spadkobierców, którzy spadek odrzucili, natomiast nie uwzględnia się spadkobierców, którzy zrzekli się dziedziczenia albo zostali wydziedziczeni. Następnie udział ten mnoży się, stosownie do art. 991 § 1 kc, przez 2/3, jeżeli uprawniony do zachowku jest trwale

niezdolny do pracy lub małoletni, a w pozostałych sytuacjach – przez 1/2. Otrzymany wynik to właśnie udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku.

Kolejnym etapem obliczania zachowku jest ustalenie tzw. substratu zachowku (art. 993 – 995 kc). Ustalenie substratu zachowku wymaga przede wszystkim określenia czystej wartości spadku. Czysta wartość spadku stanowi różnicę pomiędzy stanem czynnym spadku, czyli wartością wszystkich praw należących do spadku, według ich stanu z chwili otwarcia spadku i cen z chwili orzekania o zachowku (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego – zasadę prawną – z dnia 26 marca 1985r. w sprawie o sygn. akt III CZP 75/84, opubl. OSP 1988, nr 2, poz. 27), a stanem biernym spadku, czyli sumą długów spadkowych, z pominięciem jednak długów wynikających z zapisów i poleceń. Po określeniu czystej wartości spadku dolicza się do niej, dla ustalenia substratu zachowku, wartość darowizn dokonanych przez spadkodawcę, bez względu na to czy były one uczynione na rzecz spadkobierców, uprawnionych do zachowku, czy też innych osób. Wartość przedmiotu darowizny na potrzeby doliczenia oblicza się według stanu z chwili jej dokonania, a według cen z chwili ustalenia zachowku (art. 995 kc). Pewne jednak darowizny zostały wyłączone od doliczania, w szczególności drobne, zwyczajowo przyjęte oraz dokonane dawniej niż przed dziesięciu laty, licząc od otwarcia spadku, na rzecz osób nie będących spadkobiercami albo uprawnionymi do zachowku (art. 994 § 1 kc).

Zamyka obliczanie zachowku operacja mnożenia substratu zachowku przez udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku. Jej wynik wyraża wysokość należnego zachowku.

Uprawniony należny mu zachówek, obliczony w powyższy sposób, może otrzymać przede wszystkim w postaci powołania do spadku, zapisu lub uczynionej przez spadkodawcę na jego rzecz darowizny (art. 991 § 2 kc). Gdy jednak to nie nastąpi, przysługuje mu – w myśl powołanego przepisu – przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia (roszczenie o zachówek).

Stąd jednoznaczny wniosek, że o powstaniu na rzecz uprawnionego do zachowku roszczenia przeciwko spadkobiercy o pokrycie lub uzupełnienie w pieniądzu zachowku rozstrzyga tylko to, czy otrzymał on w całości należny mu zachówek w postaci powołania do spadku, zapisu lub uczynionej przez spadkodawcę na jego rzecz darowizny. Jeżeli otrzymał, roszczenie o zachówek nie przysługuje mu. Jeżeli natomiast nie otrzymał, roszczenie o zachówek przysługuje mu, choćby został powołany do spadku, nawet z ustawy, i choćby współspadkobierca – adresat jego roszczenia sam też był uprawniony do zachowku. Powyższy wniosek znajduje potwierdzenie w przepisach art. 999 i 1005 § 1 kc, regulujących sytuacje, w których spadkobierca obowiązany do zapłaty zachowku jest sam uprawniony do zachowku. Zrozumiałe, że odpowiedzialność spadkobiercy obowiązanej do zapłaty zachowku, który sam jest uprawniony do zachowku, ogranicza się tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek.

Jeżeli uprawniony nie może otrzymać od spadkobiercy należnego mu zachowku, może żądać od osoby, która otrzymała od spadkodawcy darowiznę doliczoną do spadku, sumy pieniężnej potrzebnej do uzupełnienia zachowku. Jednakże obdarowany jest obowiązany do zapłaty powyższej sumy tylko w granicach wzbogacenia będącego skutkiem darowizny. Jeżeli obdarowany sam jest uprawniony do zachowku, ponosi odpowiedzialność względem innych uprawnionych do zachowku tylko do wysokości nadwyżki przekraczającej jego własny zachówek. Obdarowany może zwolnić się od obowiązku zapłaty sumy potrzebnej do uzupełnienia zachowku przez wydanie przedmiotu darowizny (art. 1000 kc) – por. wyrok SN z dnia 14 marca 2008r. w sprawie o sygn. akt IV CSK 509/07, opubl. Legalis, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2004r. w sprawie o sygn. akt II CK 444/02, opubl. Legalis.

Konstatując ustalenie wysokości zachowku składa się z kilku etapów. Po pierwsze, należy określić ułamek stanowiący podstawę do obliczania zachowku. Po drugie, ustala się tzw. substrat zachowku, na który składa się stan czysty spadku wraz z doliczonymi darowiznami. Po trzecie, mnoży się substrat zachowku przez ułamek, który wyraża udział stanowiący podstawę do obliczenia zachowku. Wynik mnożenia stanowi zachówek.

Sąd samodzielnie ustala skład i wartość spadku dla potrzeb ustalenia zachowku.

Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1985r. w sprawie o sygn. akt III CZP 75/84, opubl. OSN 1985, Nr 10, poz. 147 – obliczanie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania

o roszczeniach z tego tytułu. Stanowisko to zostało potwierdzone w licznych orzeczeniach (np. uchwała SN z dnia 7 maja 1985r. w sprawie o sygn. akt III CZP 69/84, opubl. OSN 1986, Nr 3, poz. 24, wyrok SN z dnia 25 maja 2005r. w sprawie o sygn. akt I CK 765/04, opubl. Legalis, wyrok SN z dnia 4 lipca 2012r. w sprawie o sygn. akt I CSK 599/11, opubl. Legalis, wyrok SN z dnia 13 czerwca 2013r. w sprawie o sygn. akt V CSK 385/12, opubl. Legalis, wyrok SN z dnia 6 marca 2014r. w sprawie o sygn. akt V CSK 209/13, opubl. Legalis).

Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 14 marca 2008r. w sprawie o sygn. akt IV CSK 509/07, opubl. MoP 2009, Nr 9, s. 510 punktem odniesienia przy obliczaniu stanu czynnego spadku dla potrzeb obliczenia wysokości należnego zachowku może być jedynie chwila otwarcia spadku będąca chwilą śmierci spadkodawcy (art. 922 § 1, art. 924 i 925 kc).

Wartość spadku w celu określenia zachowku ustala się według cen z chwili orzekania o zachowku – por. wyrok SN z dnia 25 maja 2005r. w sprawie o sygn. akt I CK 765/04, opubl. Legalis, uchwała SN z dnia 26 marca 1985r. w sprawie o sygn. akt III CZP 75/84, opubl. Legalis.

Dla ustalenia wartości spadku miarodajne są ceny rynkowe (tak np. wyrok SN z dnia 23 maja 2013r. w sprawie o sygn. akt I CSK 701/12, opubl. Legalis).

Na zachówek uprawnionego należy zaliczyć wartość otrzymanych przez niego oraz – jeśli jest dalszym zstępnym spadkodawcy – jego wstępnych: darowizn, a także przeznaczonych zapisów i czystą wartość odziedziczonygo spadku.

Istotną dla określenia stanu przedmiotu darowizny, według art. 995 § 1 kc jest jedynie chwila dokonania darowizny – por. wyrok SN z dnia 13 czerwca 2013r. w sprawie o sygn. akt V CK 385/12, opubl. Legalis.

Jeżeli spadkodawca dokonał darowizny wyczerpującej cały spadek, uprawniony do zachowku może dochodzić od obdarowanego roszczenia o zachówek w granicach określonych w art. 1000 kc – por. wyrok SN z dnia 30 stycznia 2008r. w sprawie o sygn. akt III CSK 255/07, opubl. Legalis.

Roszczenie o zachówek jest dziedziczne według szczególnych reguł (art. 1002 kc).

W razie nadużycia roszczenia o zachówek, jego wysokość może być wyjątkowo obniżona na podstawie art. 5 kc (por. orz. SN z dnia 11 listopada 1954r. w sprawie o sygn. akt I CR 1573/54, opubl. OSN 1955, Nr 3, poz. 63; uchwała SN z dnia 19 maja 1981r. w sprawie o sygn. akt III CZP 18/81, opubl. OSN 1981, Nr 12, poz. 228, wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004r. w sprawie o sygn. akt IV CK 215/03, opubl. Biul. SN 2004, Nr 11, wyrok SA w Białymstoku z dnia 31 marca 2011r. w sprawie o sygn. akt I ACa 99/11, opubl. OSAB 2011, Nr 1, s. 21).

W orzecznictwie powszechnie przyjmuje się, że ocena sądu, czy żądanie zapłaty sumy odpowiadającej wysokości zachowku stanowi nadużycie prawa podmiotowego nie powinna pomijać, iż prawo do zachowku przysługujące uprawnionemu ze względu na bardzo bliski stosunek rodzinny między nim a spadkodawcą służy urzeczywistnieniu obowiązków moralnych, jakie spadkodawca ma względem swoich najbliższych oraz realizacji zasady, iż nikt nie może na wypadek swojej śmierci rozporządzić swoim majątkiem zupełnie dowolnie, z pominięciem swoich najbliższych (por. wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004r. w sprawie o sygn. akt IV CK 215/03, opubl. Legalis).

Przy podejmowaniu oceny o nadużyciu prawa żądania zapłaty sumy pieniężnej odpowiadającej wysokości zachowku należy zachować szczególną ostrożność, która nie może opierać się jedynie na ogólnym odwołaniu się do klauzuli generalnej zasad współżycia. Sprzeczność z zasadami współżycia społecznego zachodzi tylko wówczas, gdy w świetle reguł lub wartości moralnych powszechnie społecznie akceptowanych żądanie zapłaty należności z tytułu zachowku musi być ocenione negatywnie. Z uwagi na charakter zachowku obniżenie go na podstawie art. 5 kc musi sankcjonować wyłącznie rażące przypadki nadużycia tego prawa – por. wyrok SN z dnia 14 marca 2018r. w sprawie o sygn. akt II CSK 276/17, opubl. Legalis.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy należy stwierdzić, iż podstawę do obliczenia zachowku należnego powodowi od pozwanego stanowi udział spadkowy uprawnionej powódki w rozmiarze $3/16$ części – por. 931 § 1 kc.

Powyższa wielkość ułamka stanowiącego podstawę do obliczania zachowku wynika z tego, iż M. P. (1) w dacie śmierci, w dniu 13 sierpnia 2014r., był żonaty z pozwaną Z. P., a ponadto posiadał 4 dzieci – córkę powódkę A. M. oraz synów I. P., A. P. i M. P. (2) ($1/1 - 1/4 = 3/4$; $3/4 : 4 = 3/16$)

Zatem udział spadkowy uprawnionej do zachowku powódki, która jest spadkobierczynią M. P. (1) wynosi dwie trzecie wartości tego udziału, który by jej przypadła przy dziedziczeniu ustawowym, czyli $1/8$ ($3/16 \times 2/3$).

Następnie trzeba wskazać, iż substrat zachowku, na który składa się stan czysty spadku wynosi 211.000,00zł (wartość udziału stanowiący $1/2$ część prawa współwłasności zabudowanej nieruchomości gruntowej, dla której prowadzona jest księga wieczysta (...)).

Zachówek należny powódce wynosi więc 26.375,00zł, co stanowi wynik iloczynu substratu zachowku i ułamku udziału spadkowego stanowiącego podstawę do obliczenia zachowku, tj. $211.000,00zł \times 1/8$.

O roszczeniu ubocznym orzeczono w oparciu o treść art. 481 § 1 i 2 - 2⁴ kc.

Zobowiązanie do zapłaty kwoty potrzebnej do pokrycia czy uzupełnienia zachowku jest roszczeniem bezterminowym, którego termin wymagalności ustala się w oparciu o art. 455 kc. W konsekwencji dłużnik pozostaje w opóźnieniu i jest zobowiązany do zapłaty odsetek od chwili wymagalności, tj. chwili ustalonej w wezwaniu do zapłaty por. postanowienie SN z dnia 9 maja 2018r. w sprawie o sygn. akt III CSK 359/17, opubl. L., postanowienie SN z dnia 5 kwietnia 2018r. w sprawie o sygn. akt II CSK 85/18, opubl. Legalis, Kodeks cywilny. Komentarz. red. dr hab. K. O.. Legalis 2018.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 100 kpc i art. 102 kpc.

Zasada odpowiedzialności za wynik procesu wynikająca z art. 98 kpc doznaje wyłomu w art. 100 kpc, zgodnie z którym w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone.

W art. 100 kpc wyrażona została zasada kompensaty kosztów procesu, która znajduje zastosowanie w wypadku częściowego uwzględnienia żądań i stanowi ona elastyczne dostosowanie zasady odpowiedzialności za wynik sprawy do sytuacji, w której obie strony są w różnym stopniu albo w takim samym wygrywającym i przegrywającym zarazem.

Przepis art. 102 kpc ustanawia natomiast zasadę słuszności, będącą odstępstwem od zasady odpowiedzialności za wynik procesu. Szczególnie uzasadnione wypadki, o których mowa w art. 102 kpc zaistniały w stosunku do strony powodowej. Do kręgu tych wypadków należą okoliczności zarówno związane z samym przebiegiem procesu, jak i leżące na zewnątrz. Sąd stosując opisaną instytucję brał pod uwagę sytuację wynikającą z charakteru żądania poddanego rozstrzygnięciu oraz sytuację majątkową i życiową strony powodowej, co daje asumpt do stwierdzenia, iż powódka nie jest w stanie takich kosztów ponieść w całości ani w części – por. wyrok s.apel. w Katowicach z dnia 13 listopada 2014r. w sprawie o sygn. akt I ACa 596/14, opubl. LEX nr 1621084, wyrok s.apel. w Białymstoku z dnia 11 lipca 2014r. w sprawie o sygn. akt I ACa 209/14, opubl. LEX nr 1506655.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w sentencji wyroku.

sędzia Michał Włodarek